

ROZDZIAŁ III

INSTYTUCJE RYNKOWE

Scenariusze uzupełniające

Spis treści

Nr 1. Wyliczanie wysokości nowej i starej emerytury.....	2
Nr 2. Charakterystyka instrumentów finansowych	4
Nr 3. Podstawowe pojęcia związane z inwestowaniem – ryzyko, zysk	12
Nr 4. Analiza ofert funduszy inwestycyjnych.	17
Nr 5. Analiza ofert zakładu ubezpieczeń.....	19

Uwaga

Scenariusze dodatkowe – scenariusze rozszerzające materiał podstawowy (do wykorzystania w przypadku dysponowania większą liczbą godzin lekcyjnych, klasę realizującą oprócz podstaw przedsiębiorczości inne przedmioty ekonomiczne, które pozwalają na szybszą realizację materiału podstawowego lub ambitną klasę w szybszy sposób przyswajającą materiał.

Nr 1. Wyliczanie wysokości nowej i starej emerytury.

DODATKOWY SCENARIUSZ

	Opis
TEMAT LEKCJI	WYLICZANIE WYSOKOŚCI STAREJ EMERYTURY
CZAS REALIZACJI:	Jedna godzina lekcyjna - 45 minut
METODY PRACY	Elementy wykładu, prezentacja, dyskusja
FORMY PRACY	Praca w grupie, praca indywidualna
ŚRODKI DYDAKTYCZNE:	Arkusze papieru, pisaki, kalkulatory
CEL OGÓLNY:	Zapoznanie uczniów/uczennic z zasadami wyliczania wysokości nowej emerytury
CELE SZCZEGÓLNE	<ul style="list-style-type: none">• Uczeń/uczennica zna podstawowe pojęcia z zakresu funkcjonowania systemu emerytalnego;• Uczeń/uczennica zna algorytm wyliczania nowej emerytury.• Uczeń/uczennica zna podstawowe pojęcia z zakresu funkcjonowania systemu emerytalnego;• Uczeń/uczennica zna podstawowe pojęcia i wielkości z zakresu wyliczania wysokości nowej emerytury;
OCENIE PODLEGAĆ BĘDĄ:	<ul style="list-style-type: none">• aktywność ucznia/uczennicy na lekcji,• poprawność wykonywania zadań,• aktywność pracy w grupie.

PLAN LEKCJI

ETAPY	PROCEDURA	UWAGI METODYCZNE	INNE UWAGI
I	1. Nauczyciel/nauczycielka wyświetla i omawia prezentację Prezentacja pt.: „ Wyliczenie wysokości nowej emerytury ” (Załącznik 1) 2. Podczas prezentacji zadaje uczniom/uczennicom pytania sondujące stopień zrozumienia omawianych kwestii.	Elementy wykładu, Prezentacja, Wykład wizualizowany,	Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Wyliczenie wysokości nowej emerytury” ¹
	3. W trakcie prezentacji uczniowie/uczennice rozwiązują zawarte w niej zadanie. 4. Nauczyciel/nauczycielka interpretuje wyniki	Rozwiązywanie zadań	
	4. Nauczyciel/nauczycielka prowokuje dyskusję na omawiane tematy.	Dyskusja.	
II	1. Nauczyciel/nauczycielka podsumowuje lekcję i ocenia prace uczniów/uczennic na podstawie ich aktywności na lekcji.	Pogadanka	

Wykaz załączników

Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Wyliczenie wysokości emerytury”. Prezentacja dostępna w oddzielnym pliku.

¹ Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Wyliczenie wysokości emerytury”. Prezentacja dostępna w oddzielnym pliku.

Nr 2. Charakterystyka instrumentów finansowych

DODATKOWY SCENARIUSZ

	Opis
TEMAT LEKCJI	CHARAKTERYSTYKA INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH
CZAS REALIZACJI:	Jedna godzina lekcyjna - 45 minut
METODY PRACY	Pogadanka , prezentacja, pokaz, elementy wykładu
FORMY PRACY	Praca indywidualna Praca w grupie
ŚRODKI DYDAKTYCZNE:	Karty z zadaniami do wykonania, pracownia komputerowa z dostępem do internetu, projektor multimedialny, prezentacja multimedialna w MS Power Point, ekran, tablica
CEL OGÓLNY:	Doskonalenie umiejętności kojarzenia poznanej teorii z rzeczywistością, kształtowanie postawy logicznego myślenia, wyciągania wniosków, rozwijanie umiejętności pracy w zespole, dbałość o poprawny język ekonomiczny, kształcenie umiejętności autoprezentacji i prezentacji pracy grupy
CELE SZCZEGÓŁOWE	Po zajęciach uczeń powinien: <ul style="list-style-type: none">• Rozróżniać podstawowe instrumenty finansowe• Znać podstawowe cechy obligacji• Znać podstawowe cechy akcji• Znać podstawowe cechy instrumentów pochodnych• Znać podstawowe rodzaje instrumentów rynku pieniężnego.
OCENIE PODLEGAĆ BĘDĄ:	<ul style="list-style-type: none">• aktywność ucznia/uczennicy na lekcji,• poprawność wykonywania zadań,• aktywność pracy w grupie.

PLAN LEKCJI

ETAPY	PROCEDURA	UWAGI METODYCZNE	INNE UWAGI
I	1. Przypomnienie wiadomości na temat rynku finansowego i instrumentów finansowych.	Pogadanka	
	2. Wprowadzenie do tematyki klasyfikacji i cech instrumentów finansowych i papierów wartościowych	Elementy wykładu	
	3. Praca w grupach – analiza materiałów źródłowych, dotyczących różnych instrumentów finansowych. Każda grupa otrzymuje jeden materiał źródłowy od nauczyciela/nauczycielki (Załączniki 1,2 oraz 3) 4. Każda grupa ma za zadanie przygotować krótką prezentację jednego instrumentu finansowego 5. Prezentacje poszczególnych grup	Praca w grupach, analiza tekstu	Załącznik 1 Materiał źródłowy 1 Załącznik 2 Materiał źródłowy 2 Załącznik 3 Materiał źródłowy 3
II	1. Nauczycie/nauczycielka podsumowuje lekcje i ocenia prace uczniów/uczennic na podstawie ich aktywności i pracy w grupie podczas lekcji.	Pogadanka	

Wykaz załączników

Załącznik 1 Materiał źródłowy 1

Załącznik 2 Materiał źródłowy 2

Załącznik 3 Materiał źródłowy 3

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Materiał źródłowy 1 Tekst dotyczący Obligacji

Obligacje

Środa, 12 stycznia 2011 15:23 | Autor: Maciej Bitner

Obligacje to drugie obok akcji najpopularniejsze na świecie papiery wartościowe. Omówimy ich działanie oraz zastosowanie zarówno z perspektywy spółki emitującej, jak i inwestora rozważającego nabycie tych instrumentów finansowych.

Obligacje jako źródło kapitału w firmie

Gdy pośród właścicieli przedsiębiorstwa zapada decyzja o powiększeniu skali działalności, a z jakichś powodów nie chcą sobie angażować w nie więcej własnych środków ani dopuszczać do spółki nowych akcjonariuszy, naturalne staje się sięgnięcie po kapitał obcy. Większość firm w pewnym stopniu posiłkuje się takowym, gdyż przeważnie można pozyskać go taniej niż kapitał własny. Wynika to z faktu, że ryzyko inwestycji w spółkę poprzez dług jest mniejsze, ponieważ wierzyciele w razie likwidacji spółki zaspokajani są przed akcjonariuszami.

Kapitał obcy na rozwiniętych rynkach finansowych nie jest jednak tożsamy z kredytem bankowym. Dostatecznie duża i wiarygodna spółka (a w zwiększeniu wiarygodności pomagają ratingi) może spróbować ominąć pośrednika finansowego i zwrócić się sama po środki do inwestorów. Taka pożyczka udzielona bezpośrednio przez uczestników rynku na okres co najmniej roku nazywa się obligacją, a pożyczkodawcy noszą miano obligatariuszy.

W kontrakcie obligacji emitent zobowiązuje się do płacenia obligatariuszom raz do roku (lub części) kuponów oraz zwrotu wartości nominalnej obligacji, gdy nadejdzie termin jej wykupu. W zamian za to obligatariusze oddają do dyspozycji emitenta na kilka lub nawet kilkadziesiąt lat pewną sumę pieniędzy, którą może on wykorzystać do finansowania swojej działalności. Dla spółki emitującej obligacje sytuacja taka jest więc dość wygodna – płatności kuponowe nie stanowią znacznego obciążenia wyniku finansowego, a obligatariusze nie mogą żądać wcześniejszej spłaty udzielonej pożyczki ani wtrącać się w sprawy firmy. Inwestorzy także cieszą się z układu – zyskują bowiem strumień płatności odsetkowych wyższych niż oprocentowanie typowych lokat bankowych.

Obligacja z perspektywy inwestora

Przyjrzyjmy się, czym charakteryzuje się obligacja z perspektywy osoby, która pragnie zainwestować w nią swoje pieniądze. Jak wejść w posiadanie obligacji? Są na to dwa sposoby. Po pierwsze, można nabyć je bezpośrednio od emitenta. Jednak emisje odbywają się transzami co najmniej co kilka miesięcy. W skrajnym wypadku, gdy spółka zrezygnuje z tej formy finansowania, możemy się w ogóle nie doczekać. Na szczęście istnieje jeszcze drugi sposób – nabycie na rynku wtórnym, czyli zakupienie od tych, którzy posiadają obligacje wcześniejszych emisji. W takiej sytuacji rodzi się pytanie, ile rzeczywiście na owej inwestycji zarobimy.

W pierwszym przypadku – gdy kupujemy papier wartościowy w dniu emisji – sprawa jest stosunkowo prosta. Jeśli na przykład rozważamy zakup pięcioletniej obligacji o wartości nominalnej 100 złotych płacącej co roku 6 złotych kuponu, sprzedawanej za 100 złotych, to kapitał zainwestowany w tę obligację przyniesie nam rocznie 6% zysku. Co rok będziemy dostawać kupon stanowiący 6% ceny, którą zapłaciliśmy na początku pierwszego roku, a po pięciu latach otrzymamy z powrotem nasz nienaruszony kapitał. Warunek jest tylko jeden – firma, w którą zainwestowaliśmy, nie może zbankrutować.

Zakup obligacji na rynku wtórnym nieco komplikuje sprawę. Gdybyśmy, pozostając przy powyższym przykładzie, rozważali kupno pięcioletniej obligacji po pół roku od emisji, to nie kosztowałaby ona 100 złotych. Do ceny trzeba by doliczyć narosłe odsetki (około 3 złotych). Obligacja płacąca pierwszy 6-złotowy kupon za pół roku musi być droższa od takiej, w przypadku której na pierwszą wypłatę trzeba czekać aż rok. Na tym jednak nie koniec.

Przez pół roku, jakie upłynęło od emisji, najprawdopodobniej zmieniło się środowisko ekonomiczne i trudno, by bieżąca cena obligacji tego nie odzwierciedlała. Wyobraźmy sobie na przykład, że od razu po emisji o 1% wzrósł poziom stóp procentowych w gospodarce. W efekcie inwestycje zbliżone profilem ryzyka do naszej obligacji przynoszą wyższą stopę zwrotu (7%). Nikt w takiej sytuacji nie będzie skłonny kupić obligacji za 100 złotych, by otrzymywać co roku 6-procentowe kupony. Jeśli na nowych emisjach podobnych obligacji można teraz rocznie zarobić 7%, nie znajdą się chętni do kupowania po tej samej cenie obligacji wyemitowanych w przeszłości z niższym kuponem. Ceny tych obligacji na rynku wtórnym w rezultacie będą spadać. Potrwa to, dopóki działania inwestorów i arbitrażystów nie spowodują, że obligacja płażąca 6-złotowy kupon będzie kosztowała tyle poniżej 100 złotych, iż jej zakup będzie odpowiadał inwestycji w obligację, która kosztuje 100 złotych i płaci co roku 7 złotych kuponu.

Inwestorzy nabywający obligacje na rynku wtórnym patrzą nie na wysokość kuponu, lecz na rentowność – parametr obliczany na podstawie bieżącej ceny papieru oraz wielkości i terminów płaconych kuponów. Mówi ona, na ile procent zysku w skali roku może liczyć inwestor, jeśli kupi obligację po bieżącej cenie i będzie trzymał ją aż do terminu wykupu. Zgodnie z mechanizmem opisanym powyżej obligacje wyemitowane przez jednego emitenta z jednakowym terminem wykupu muszą mieć taką samą rentowność. Nie zależy ona więc od płaconego kuponu. Obligacje siedmioletnie kupione po 2 latach muszą przynieść taką samą stopę zwrotu jak nabyte w tym samym momencie obligacje pięcioletnie (niezależnie od tego, czy kupiliśmy je na rynku pierwotnym czy wtórnym).

Im wyższa rentowność obligacji, którą nabywamy, tym więcej możemy na niej zarobić. Jednak gdy papier mamy już w portfelu, a jego rentowność obliczana na podstawie ceny z rynku wtórnego rośnie, nie jest to dla nas pozytywna wiadomość. Jeśli bowiem zechcemy – nie czekając do momentu wykupu – sprzedać zakupioną obligację na rynku wtórnym, będziemy zmuszeni zrobić to po niższej cenie. Ceny obligacji oraz ich rentowności zachowują się przeciwnie: gdy obligacje tanieją, rentowności rosną, i odwrotnie.

Podkreślmy jednak raz jeszcze, że to, iż kupiona przez nas wcześniej obligacja ma obecnie cenę na rynku wtórnym niższą niż ta, po której ją nabyliśmy, nie oznacza automatycznie straty. Takowa pojawiłaby się jedynie, gdybyśmy zostali zmuszeni do zbycia papieru wartościowego. Oczywiście fakt, że obligacje są tańsze niż wtedy, kiedy je kupowaliśmy, oznacza, iż można było wstrzymać się z zakupem i teraz zarobić więcej. Nie przekreśla to jednak zysku gwarantowanego nam przez rentowność, jaką miały obligacje w chwili, kiedy je nabyliśmy. Jeśli zrobiliśmy to w dniu emisji po cenie równej wartości ich nominału, rentowność równa jest oprocentowaniu kuponu.

Rodzaje obligacji

Podstawowy podział, któremu podlegają obligacje, ma miejsce ze względu na naturę emitenta. Oprócz firm owe papiery wartościowe mogą emitować rządy i samorządy – mówimy wtedy o obligacjach rządowych i komunalnych. Środki pochodzące z emisji obligacji są dla tych instytucji podstawowym sposobem finansowania wydatków, które nie mają pokrycia w dochodach, a więc deficytów budżetowych. Z perspektywy inwestorów obligacje rządowe stanowią bardzo ważną klasę aktywów. Mimo najczęściej niskiego oprocentowania, ze względu na fakt, iż prawdopodobieństwo bankructwa rządu (szczególnie w krajach rozwiniętych) uznawane jest za niskie, papiery owe traktuje się jako aktywa pozbawione ryzyka. Rynek obligacji rządu amerykańskiego stanowi przy tym najbardziej płynny rynek aktywów na świecie. To na nim lokowane są rezerwy walutowe większości państw. Polski rynek obligacji skarbowych też jest duży, ale tylko w stosunku do rynku obligacji w naszym kraju. Udział papierów rządowych przekracza 90%, co wyraźnie pokazuje, że rynek obligacji korporacyjnych jest w Polsce bardzo słabo rozwinięty.

Obligacje na świecie to bardzo szeroka klasa instrumentów – w najprostszej ich wersji (przykłady powyżej) dokonuje się wielu modyfikacji, aby lepiej służyły interesom zarówno obligatariuszy, jak i emitentów. Można na przykład emitować obligacje pozbawione kuponu, w przypadku których skumulowane odsetki wypłacane są w momencie wykupu (obligacje zerokuponowe). Występuje też ich przeciwieństwo: tzw. konsole, czyli obligacje, których wykup nigdy nie następuje, za to dopóki istnieje instytucja, jaka je wyemitowała, płacą ich posiadaczom kupony. Same kupony też różnią się między sobą. Skarb Państwa w Polsce emituje na przykład dziesięcioletnie obligacje, których kupon indeksowany jest inflacją. To odpowiedź na obawy inwestorów – szczególnie silne w krajach o burzliwej historii inflacyjnej – że realna wartość kuponu obligacji będzie z czasem spadać.

Autor: Maciej Bitner

Tekst pochodzi z portalu edukacji ekonomicznej - www.nbportal.pl © NBP

Akcje

Piątek, 24 września 2010 09:00 | Autor: Maciej Bitner

Akcje to jedne z najważniejszych instrumentów finansowych we współczesnej gospodarce. Przyjrzymy się, czym dokładnie są, jakie mają zalety, wady i jaką rolę pełnią w finansowaniu przedsiębiorstw.

Istota akcji

Akcją nazywamy tytuł własności do ułamkowej części spółki akcyjnej, będący papierem wartościowym i wyrażający wniesiony wkład oraz prawa członkowskie w spółce. Akcja jest więc pewną szczególną formą własności firmy. Przekształcenie przedsiębiorstwa w spółkę akcyjną oznacza, że przestaje ono być przedłużeniem majątku osobistego właścicieli, a zyskuje wyraźny osobny byt w świecie relacji prawno-gospodarczych. Z jednej strony łączy się to z większą formalizacją stosunków między właścicielami a spółką, z drugiej powoduje ograniczenie odpowiedzialności wspólników do wysokości wniesionego kapitału (nie odpowiadają za jej długi).

To wszystko jednak nie oznacza, że akcjonariusze pozbawieni są typowo właścicielskich przywilejów. Wyrażają się one w prawach, jakie przysługują z tytułu posiadania akcji. Należą do nich przede wszystkim: prawo do dywidendy, prawo do głosu na walnym zgromadzeniu oraz prawo do części majątku spółki w przypadku jej likwidacji.

Dywidenda to część zysku wypracowanego przez spółkę, jaką przeznacza się dla akcjonariuszy. Jest to podstawowy sposób, w jaki posiadacz akcji może zyskać na działalności spółki. O wypłacie dywidendy decyduje walne zgromadzenie akcjonariuszy, na którym postanawiają oni także o innych kluczowych sprawach dla spółki. Siła głosu na zgromadzeniu zależy od liczby posiadanych akcji. Może być nawet tak, że ponad połowę papierów posiada jedna osoba, która tym samym jest w stanie przegłosować całą resztę. Walne zgromadzenie decyduje o statucie spółki precyzującym uprawnienia poszczególnych jej organów, przedmiocie jej działalności oraz – gdy taka jest wola akcjonariuszy – o likwidacji przedsięwzięcia i o podziale majątku proporcjonalnie do liczby posiadanych akcji.

Ponadto zgromadzenie wybiera radę nadzorczą, która na bieżąco kontroluje prace zarządu spółki. Taki organ pośredni między walnym zgromadzeniem a zarządem jest konieczny, gdyż akcjonariusze zbierają się zwykle nie częściej niż raz do roku, niekoniecznie mają czas i ochotę zajmować się szczegółowymi sprawami spółki, a w dodatku jest ich zbyt wielu, by mogli otrzymać stosowne dokumenty, zwłaszcza że nierzadko zawierają one tajemnice handlowe. Doprecyzowanie kompetencji rady nadzorczej oraz jej relacje z pozostałymi organami znajdują się w statucie każdej spółki.

Zarząd z prezesem na czele powołuje i odwołuje rada nadzorcza (choć pewien udział w tym może mieć też walne zgromadzenie). Kieruje on na bieżąco pracami spółki. Zawiera kontrakty w jej imieniu, zawiaduje jej majątkiem i zatrudnia pracowników. Ponieważ tego typu działań spółka na co dzień podejmuje bardzo wiele, są one zwykle realizowane za pośrednictwem kadry zarządzającej niższego szczebla, wyposażonej w odpowiednie pełnomocnictwa. Zarząd ograniczony jest w swoich działaniach statutem oraz tym, że nie wolno mu działać na szkodę spółki, a w szczególności przywłaszczać sobie jej majątku.

Akcje w obrocie publicznym

Pełne wykorzystanie możliwości, jakie daje firmie forma spółki akcyjnej, następuje dopiero, gdy jej akcje notowane są na giełdzie. By do tego doszło, spółka musi spełnić szereg wymagań; w rezultacie stosunki pomiędzy spółką a jej akcjonariuszami stają się jeszcze bardziej sformalizowane. Zgoda na dopuszczenie walorów spółki do obrotu na rynku regulowanym łączy się przeważnie z emisją nowych akcji. Naczelnym celem debiutu giełdowego spółki nie jest bowiem ułatwienie handlu akcjami będącymi wcześniej w posiadaniu wspólników, lecz pozyskanie dla przedsiębiorstwa świeżego, taniego kapitału.

Otwarcie się na kapitał inwestorów giełdowych może stanowić wielką szansę dla spółki. Potencjalnych nabywców akcji jest bardzo wielu – oprócz rzesz anonimowych inwestorów indywidualnych należą do nich fundusze inwestycyjne i emerytalne, towarzystwa ubezpieczeniowe oraz banki. Dzięki temu dotychczasowi właściciele nie muszą szukać chętnych do zainwestowania w spółkę jedynie pośród swoich znajomych, nie są też skazani na korzystanie wyłącznie z kredytów bankowych. Mogą pozyskać kapitał tanio, jeśli

przekonają wymienione wcześniej grupy osób, że prowadzona przez nich spółka ma dobre perspektywy i inwestycja w nią przyniesie wysoką stopę zwrotu.

Ponadto notowanie akcji na giełdzie zwiększa prestiż i wiarygodność przedsiębiorstwa. To, że nie boi się ono publikować co kwartał sprawozdań finansowych, wpływa także na jego wiarygodność w oczach dostawców i potencjalnych kredytobiorców. Nie bez znaczenia jest też fakt, iż spółką publiczną interesują się środki masowego przekazu, przez co ma ona darmową reklamę – nierzadko przy okazji ogłaszania wyników kwartalnych prosi się prezesa o komentarz do prasy lub telewizji.

Za te wszystkie profity spółka musi zapłacić jednak pewną cenę. Wymogi wobec firm notowanych na giełdzie są surowe. Muszą one regularnie publikować wiarygodne dane finansowe dotyczące m.in. wielkości sprzedaży, zysku, majątku produkcyjnego, przepływów pieniężnych, a także informować o znaczących dla majątku spółki transakcjach. Dla wielu przedsiębiorstw taka publiczna komunikacja z akcjonariuszami może być bardzo niekorzystna – by konkurencja nie dowiedziała się zbyt wiele o ich modelu biznesowym, niektóre firmy nie decydują się na giełdowy debiut.

Przeszkodą w drodze spółki na giełdę bywa także kosztowna procedura samej emisji. Obejmuje ona przygotowanie prospektu emisyjnego i opłacenie pośrednika organizującego emisję (w Polsce mogą być to wyłącznie domy maklerskie). Do tego dochodzą koszty reklamy oraz tzw. subemisji. Ta ostatnia to procedura, w której dom maklerski lub inna współpracująca z nim instytucja finansowa bierze na siebie całość lub część ryzyka, że oferowane akcje nie znajdą dostatecznej liczby nabywców, przez co spółka mogłaby nie zgromadzić planowanej ilości kapitału. Na rozwiniętych rynkach praktycznie każda emisja przebiega z pewnego typu gwarancją (nazywa się to *underwritingiem*).

Ostatnim ważnym zagrożeniem, związanym z publicznym obrotem, jest rozwodnienie kapitału. Ponieważ w wyniku nowej emisji przybywa akcji, maleje siła głosu starych akcjonariuszy na walnym zgromadzeniu. Po kilku emisjach może dojść nawet do tego, że nowi akcjonariusze będą w stanie przegłosować dawnych właścicieli. W efekcie czasem następuje tzw. wrogie przejęcie – nowi posiadacze akcji doprowadzają do połączenia firmy z inną spółką (np. z konkurencją) wbrew woli zarządu mianowanego jeszcze w czasach, gdy większością głosów dysponowali akcjonariusze starzy.

Wrogie przejęcia nie mają (wbrew nazwie) z założenia negatywnego wydźwięku – nie dokonują się wbrew woli właścicieli, a spółki kapitałowe są tak zorganizowane, że mniejszość musi podporządkować się decyzji większości. Bycie zaś ich akcjonariuszem jest dobrowolne. Możliwość wrogiego przejęcia pełni przy tym ważną funkcję dyscyplinującą – często to jedyny sposób na usunięcie niekompetentnego zarządu, który doprowadził do sytuacji, że firma działa znacznie poniżej swojego potencjału. Tym niemniej rozrzedzenie kapitału, które w dalszej perspektywie otwiera drzwi do utraty kontroli nad firmą, nie jest absolutną koniecznością w przypadku nowej emisji. Starzy akcjonariusze wyposażeni są bowiem w prawo poboru – instrument dający im w takiej sytuacji prawo pierwokupu.

Rodzaje akcji

W odpowiedzi na problem rozrzedzenia kapitału, a także na inne niedogodności, jakie wiążą się z posiadaniem akcji, powstało wśród tych instrumentów znaczne zróżnicowanie. W zależności od swoich preferencji inwestycyjnych akcjonariusze na zasadzie dobrowolnej umowy mogą zrzec się części przysługujących im praw, uzyskując inne w stopniu większym niż wynikałoby to z liczby posiadanych walerów.

Akcje mogą więc być uprzywilejowane co do głosu (w Polsce maksymalnie do dwóch głosów na jedną akcję imienną – czyli taką, która przysługuje konkretnej osobie, a przywileje z nią związane nie są zbywalne), dywidendy oraz podziału majątku. Ceną za uprzywilejowanie co do dywidendy jest często ograniczenie lub całkowite pozbawienie prawa głosu. W tym ostatnim wypadku mówimy o akcjach niemych.

Oprócz wymienionych powyżej mogą występować inne przywileje, takie jak prawo do jakichś świadczeń ze strony spółki albo do powoływania członka zarządu bądź rady nadzorczej. Warto wspomnieć o tzw. złotej akcji, czyli przysługującym konkretnemu akcjonariuszowi, bez względu na liczbę posiadanych przez niego akcji, prawie do decydowania w kluczowych dla spółki kwestiach. W Polsce Skarb Państwa posiada taką złotą akcję w wielu sprywatyzowanych firmach o strategicznym znaczeniu gospodarczym. Umożliwia mu to zawetowanie decyzji, co do których istnieje podejrzenie, że nie leżą w interesie państwowym.

Autor: Maciej Bitner

Załącznik 3. Materiał źródłowy 3 Test dotyczący papierów wartościowych

Bon pieniężny jest papierem wartościowym emitowanym przez **Narodowy Bank Polski**. Kupno bonów pieniężnych możliwe jest jedynie przez banki spełniające określone przez NBP kryteria. Grupa banków spełniających takie kryteria to tzw. dealerzy rynku pieniężnego. Wartość nominalna bonu pieniężnego to 10.000 zł. Najczęściej sprzedawane są papiery o okresach wykupu 1, 28, 91, 182, 273 lub 364 dni.

Bank centralny może wykorzystywać bony pieniężne w operacjach otwartego rynku. Do najważniejszych rodzajów tych operacji zaliczyć można transakcje:

- repo (warunkowego odkupu)
- reverse repo (warunkowej sprzedaży)

W transakcjach **repo** bank centralny kupuje od banków komercyjnych papiery wartościowe zobowiązując się równocześnie do ich odsprzedaży po określonej cenie w ustalonym terminie. Dzięki tym transakcjom bank centralny okresowo może zwiększyć ilość wolnych środków pieniężnych będących w posiadaniu banków komercyjnych.

W transakcjach **reverse repo** (warunkowej sprzedaży) bank centralny sprzedaje bankom komercyjnym papiery wartościowe, a banki komercyjne zobowiązują się do odsprzedaży bankowi centralnemu zakupionych papierów po z góry określonej cenie w ustalonym terminie. Tego typu operacje pozwalają bankowi centralnemu zmniejszyć płynność sektora bankowego.

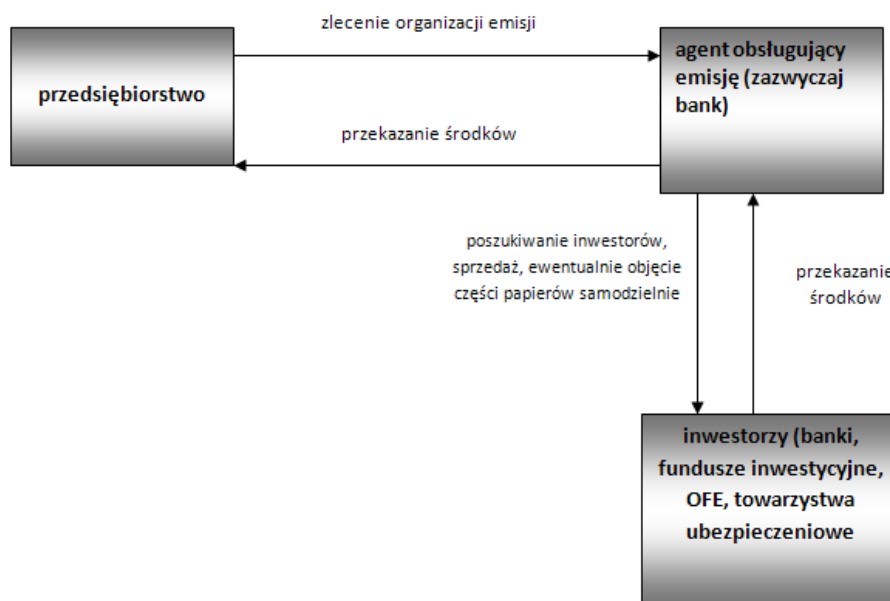
Bon skarbowy jest to papier wartościowy emitowany przez skarb państwa. Pozwala sfinansować bieżące potrzeby budżetu państwa, w tym również zazwyczaj deficyt budżetowy. Skarb państwa jest reprezentowany przez Ministerstwo Finansów. Agentem obsługującym emisję bonów skarbowych jest Narodowy Bank Polski. Bony skarbowe są dokumentami na okaziciela, istnieją w postaci elektronicznego zapisu w Centralnym Rejestrze Bonów Skarbowych, który jest prowadzony przez NBP. Taka forma tych papierów wartościowych sprzyja bezpiecznemu i łatwemu ich nabywaniu i zbywaniu. Wartość nominalna bonów skarbowych wynosi 10.000 zł. Są one emitowane na okresy 2,4,8,13,26 i 52 tygodni. Ponieważ emitentem bonów skarbowych jest skarb państwa papiery te są uważane za bardzo bezpieczne.

Rynek bonów skarbowych można podzielić na rynek **pierwotny i wtórny**. Na rynku pierwotnym bony są sprzedawane na aukcjach organizowanych przez Narodowy Bank Polski. Uczestnikami takich aukcji mogą być podmioty spełniające określone warunki – zazwyczaj podmiotami takimi są banki oraz towarzystwa ubezpieczeniowe. Mogą one dokonywać zakupu bonów skarbowych na własny rachunek lub działać w imieniu innych podmiotów. Uczestnicy przetargu podają maksymalną cenę jaką są skłonni zapłacić za te papiery wartościowe. Ministerstwo Finansów podejmuje ostateczną decyzję jaką najniższą cenę jest w stanie zaakceptować.

Wtórny rynek bonów skarbowych jest organizowany przez banki. Uczestnikami tego rynku mogą być wszystkie podmioty zainteresowane kupnem lub sprzedażą bonów skarbowych. O cenie decyduje popyt i podaż.

Krótkoterminowe papiery dłużne (commercial papers) są to papiery wartościowe emitowane przez przedsiębiorstwa. Należą one do instrumentów rynku pieniężnego ponieważ są emitowane na okresy krótsze niż 1 rok. Dzięki emisji tych papierów przedsiębiorstwa pozyskują kapitał na finansowanie bieżącej działalności. Przedsiębiorstwa coraz chętniej wykorzystują taki sposób pozyskiwania kapitału ponieważ jest on często **tańszy niż kredyt bankowy**. Jest to możliwe ponieważ papiery te skierowane są bezpośrednio do inwestorów (jednostek nadwyżkowych na rynku), przez co unika się kosztów związanych z pośrednictwem przy transferze środków finansowych. Dostęp do tego typu finansowania mają w Polsce jedynie największe i najbardziej znane firmy, ponieważ inwestorzy (aby ograniczyć ryzyko) kupują papiery jedynie od takich emitentów.

Rysunek Schemat emisji krótkoterminowych papierów dłużnych

Rynek krótkoterminowych papierów dłużnych cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród największych polskich przedsiębiorstw.

Certyfikaty inwestycyjne są to papiery wartościowe emitowane przez **zamknięte fundusze inwestycyjne**. Liczba certyfikatów wyemitowanych przez fundusz zmienia się jedynie w momencie nowej emisji certyfikatów. Zazwyczaj są to papiery wartościowe na okaziciela, mogą więc być w takim przypadku przedmiotem obrotu na Giełdzie Papierów Wartościowych. Cena certyfikatów zależy od popytu i podaży, jest skorelowana z wartością aktywów netto przypadających na jeden certyfikat. W praktyce zazwyczaj certyfikaty są notowane z dyskontem w stosunku do wartości aktywów przypadających na papier wartościowy.

Zamknięte fundusze inwestycyjne są ciekawą propozycją dla szerokiej grupy podmiotów. Ustawa zezwala, im bowiem na inwestowanie w bardzo różnorodne instrumenty finansowe (waluty, instrumenty pochodne, udziały w spółkach z o.o itp.) a także np. w nieruchomości. Stwarza to możliwość wykorzystywanie przez nie ciekawych niestandardowych strategii inwestycyjnych.

Nr 3. Podstawowe pojęcia związane z inwestowaniem – ryzyko, zysk.

DODATKOWY SCENARIUSZ

	Opis
TEMAT LEKCJI	PODSTAWOWE POJĘCIA ZWIĄZANE Z INWESTOWANIEM – RYZYKO, ZYSK
CZAS REALIZACJI:	Jedna godzina lekcyjna - 45 minut
METODY PRACY	Pogadanka, prezentacja, pokaz
FORMY PRACY	Praca indywidualna Praca w grupie
ŚRODKI DYDAKTYCZNE:	Karty z zadaniami do wykonania, pracownia komputerowa z dostępem do internetu, projektor multimedialny, prezentacja multimedialna w MS Power Point, ekran, tablica
CEL OGÓLNY:	Doskonalenie umiejętności kojarzenia poznanej teorii z rzeczywistością, kształtowanie postawy logicznego myślenia, wyciągania wniosków, rozwijanie umiejętności pracy w zespole, dbałość o poprawny język ekonomiczny, kształcenie umiejętności autoprezentacji i prezentacji pracy grupy
CELE SZCZEGÓLNE	Po zajęciach uczeń/uczennica powinien/powinna: <ul style="list-style-type: none">• Rozumieć istotę inwestycji• Rozmieć pojęcie ryzyka i stopy zwrotu• Rozumieć powiązanie pomiędzy ryzykiem a stopą zwrotu
OCENIE PODLEGAĆ BĘDĄ:	<ul style="list-style-type: none">• aktywność ucznia/uczennicy na lekcji,• poprawność wykonywania zadań,• aktywność pracy w grupie.

PLAN LEKCJI

ETAPY	PROCEDURA	UWAGI METODYCZNE	INNE UWAGI
I	1. Przypomnienie wiadomości na temat oszczędzania i inwestowania.	Pogadanka	
	1. Prezentacja multimedialna pt. „Wprowadzenie do tematu ryzyka” - Załącznik 1		Załącznik 1 Prezentacja – Wprowadzenie do tematu ryzyka ²
	2. Dyskusja, zadawanie pytań dotyczących pojęć zaprezentowanych na slajdach	Pogadanka	
	3. Praca w grupach, uczniowie/uczennice analizują teksty (Załącznik 2) związane z podstawowymi pojęciami dotyczącymi inwestycji	Praca w grupie	Załącznik 2 Analiza tekstów
	4. Przedstawiciele poszczególnych grup udzielają odpowiedzi na pytania, dyskusja	Pogadanka, prezentacja	
	5. Wprowadzenie do tematyki obliczania wartości przyszłej inwestycji. Prezentacja multimedialna pt. „Wprowadzenie do tematyki obliczania wartości przyszłej inwestycji” (Załącznik 3)	Elementy wykładu, Prezentacja	Załącznik 3 Prezentacja multimedialna - „Wprowadzenie do tematyki obliczania wartości przyszłej inwestycji” ³
	6. Praca w grupach – obliczanie wartości przyszłej inwestycji, można wykorzystać kalkulator wartości przyszłej i wartości przyszłej renty (Załącznik 4 i 5)	Praca w grupach,	Załącznik 4 Excel – kalkulator obliczeń wartości przyszłej inwestycji ⁴ Załącznik 5 Excel – kalkulator obliczeń wartości przyszłej renty ⁵
7. Dalsza część prezentacji poświęconej tematyce obliczania wartości przyszłej. Prezentacja multimedialna pt. „Wprowadzenie do tematyki obliczania wartości przyszłej inwestycji” – Załącznik 3.	Elementy wykładu, Prezentacja	Załącznik 3 Prezentacja multimedialna - „Wprowadzenie do tematyki obliczania wartości przyszłej inwestycji”	

² Załącznik 1 Prezentacja – wprowadzenie do tematu ryzyka. Prezentacja w oddzielnym pliku.

³ Załącznik 3 Prezentacja multimedialna - wprowadzenie do tematyki obliczania wartości przyszłej inwestycji. Prezentacja w oddzielnym pliku.

⁴ Załącznik 4 Kalkulator wartości przyszłej - arkusz Excel zamieszczony w oddzielnym pliku

⁵ Załącznik 5 Kalkulator wartości przyszłej renty - arkusz Excel zamieszczony w oddzielnym pliku

	8. Podsumowanie lekcji przez nauczyciela/nauczycielkę 9. Uczniowie/uczennice odpowiadają na zadawane przez nauczyciela/nauczycielkę pytania	Pogadanka	
II	1. Nauczycie/nauczycielka podsumowuje lekcje i ocenia prace uczniów/uczennic na podstawie ich aktywności na lekcji.	Pogadanka	

Wykaz załączników

Załącznik 1 Prezentacja – wprowadzenie do tematu ryzyka. Prezentacja w oddzielnym pliku.

Załącznik 2 Analiza tekstów

Załącznik 3 Prezentacja multimedialna - wprowadzenie do tematyki obliczania wartości przyszłej inwestycji. Prezentacja w oddzielnym pliku.

Załącznik 4 Kalkulator wartości przyszłej - arkusz Excel zamieszczony w oddzielnym pliku

Załącznik 5 Kalkulator wartości przyszłej renty - arkusz Excel zamieszczony w oddzielnym pliku

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 2 Analiza tekstów

Treść tekstu

Inwestycja zawsze polega na wyrzeczeniu, rezygnacji z bieżącej konsumpcji na rzecz przyszłych dochodów. Planowany zysk z inwestycji ma wynagrodzić rezygnację z przyjemności wynikającej z natychmiastowego wydania określonej kwoty. Z każdą inwestycją związane są dwa pojęcia: **stopa zwrotu** z inwestycji oraz **ryzyko**.

Stopa zwrotu z inwestycji to inaczej zysk jaki uzyskaliśmy bądź planujemy uzyskać dzięki naszej inwestycji. Jeśli inwestycja jest już zakończona można mówić o zrealizowanej albo historycznej stopie zwrotu. W przypadku planowanej inwestycji stopa zwrotu będzie dotyczyły naszych przewidywań, mówimy wtedy zazwyczaj o oczekiwanej stopie zwrotu z inwestycji. Stopa zwrotu zazwyczaj określona jest w procentach.

Zazwyczaj każdej inwestycji towarzyszy określone ryzyko. Ryzyko to inaczej możliwość nieosiągnięcia celu. W przypadku inwestycji ryzyko będzie oznaczało sytuację w której nie uda nam się uzyskać planowanej stopy zwrotu. Ryzyko może być więc związane z możliwością osiągnięcia zysku niższego niż planowany lub nawet osiągnięcia straty w wyniku inwestycji.

Podstawowymi parametrami każdej inwestycji są: **oczekiwany zysk i ryzyko**. Zależność pomiędzy tymi dwoma parametrami jest zazwyczaj następująca: **im wyższy oczekiwany zysk z inwestycji tym wyższe ryzyko**. Preferencje inwestorów dotyczące maksymalnego akceptowalnego poziomu ryzyka wyznaczają rodzaj instrumentów, w które można zainwestować.

Stopa zwrotu z inwestycji powinna odzwierciedlać co najmniej dwa elementy: **cenę za czas i ryzyko**. Cena czasu jest nagrodą za odroczenie konsumpcji i nie uwzględnia faktu ponoszenia ryzyka inwestycyjnego. Jeśli inwestycja dodatkowo jest związana z ryzykiem, to inwestor otrzymuje dodatkową premię za ponoszone ryzyko. W rzeczywistości na rynkach finansowych stopa zwrotu z inwestycji zależy również od innych elementów: oczekiwanej stopy inflacji, ryzyka związanego z płynnością danej inwestycji, ryzyka walutowego, politycznego itp.

Stopa zwrotu z inwestycji jest to relacja pomiędzy osiągniętym w wyniku inwestycji dochodem (lub stratą) a zainwestowanym kapitałem. Zazwyczaj stopa zwrotu jest określana w procentach. Stopa zwrotu obliczana jest w skali określonego okresu.

Dochód lub strata z inwestycji obliczana jest jako różnica pomiędzy wartością końcową inwestycji a wartością początkową.

$$R = \frac{W_1 - W_0}{W_0} \times 100\%$$

R – stopa zwrotu z inwestycji;

W_1 - wartość końcowa inwestycji;

W_0 - wartość początkowa inwestycji.

W warunkach inflacji należy dokonać rozróżnienia pomiędzy **realną a nominalną stopą zwrotu z inwestycji**. Zależność pomiędzy tymi wielkościami jest opisana równaniem Fishera:

$$1 + R_n = (1 + R_r) * (1 + R_i)$$

Gdzie:

R_n – nominalna stopa zwrotu (stopa procentowa)

R_r – realna stopa zwrotu

R_i – stopa inflacji

Często wykorzystywany jest **przybliżony wzór** (dla małych wartości R_r i R_i , przybliżenie jest dosyć dobre):

$$R_n = R_r + R_i$$

PRZYKŁAD

Karolina kupiła akcje banku PKO BP płacąc za nie 30 złotych. Po roku sprzedała je za cenę 36 złotych.

Stopa zwrotu z tej inwestycji wyniosła:

$$R = \frac{36\text{zł} - 30\text{zł}}{30\text{zł}} \times 100\% = 20\%$$

Zakładając, iż roczna stopa inflacji wynosiła 4%. Realna stopa zwrotu z inwestycji w przybliżeniu wynosiła:

$$R_r = R_n - R_i = 20\% - 4\% = 16\%$$

Dokładna wartość realnej stopy zwrotu, zgodnie z równaniem Fischera to:

$$R_r = \frac{1 + R_n}{1 + R_i} - 1 = \frac{1 + 0,2}{1 + 0,04} - 1 = 15,38\%$$

Nr 4. Analiza ofert funduszy inwestycyjnych.

DODATKOWY SCENARIUSZ

	Opis
TEMAT LEKCJI	ANALIZA OFERT FUNDUSZY INWESTYCYJNYCH
CZAS REALIZACJI:	Jedna godzina lekcyjna - 45 minut
METODY PRACY	Pogadanka, elementy wykładu, prezentacja, dyskusja
FORMY PRACY	Praca w grupie
ŚRODKI DYDAKTYCZNE:	Arkusze papieru, pisaki
CEL OGÓLNY:	Zapoznanie uczniów z kryteriami wyboru funduszu inwestycyjnego.
CELE SZCZEGÓŁOWE	<ul style="list-style-type: none">• Uczeń/uczennica zna rodzaje działających na polskim rynku finansowym funduszy inwestycyjnych,• Uczeń/uczennica zna podstawową terminologię związaną z funduszami inwestycyjnymi,• uczeń/uczennica zna zasady inwestowania w funduszach inwestycyjnych,• uczeń/uczennica wie co należy wziąć pod uwagę oceniając ofertę funduszu inwestycyjnego,
OCENIE PODLEGAĆ BĘDĄ:	<ul style="list-style-type: none">• aktywność ucznia/uczennicy na lekcji,• poprawność wykonywania zadań,• aktywność pracy w grupie.

PLAN LEKCJI

ETAPY	PROCEDURA	UWAGI METODYCZNE	INNE UWAGI
I	<ol style="list-style-type: none">1. Nauczyciel/nauczycielka wyświetla i omawia prezentację Prezentacja pt.: „Fundusze inwestycyjne” (Załącznik 1)2. Podczas prezentacji zadaje uczniom/uczennicom pytania sondujące stopień zrozumienia omawianych kwestii.	Elementy wykładu, Prezentacja, Wykład wizualizowany, Dyskusja.	Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Fundusze inwestycyjne” ⁶
II	<ol style="list-style-type: none">1. Nauczyciel/nauczycielka podsumowuje lekcje i ocenia prace uczniów/uczennic na podstawie ich aktywności na lekcji.		

Wykaz załączników

Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Fundusze inwestycyjne”. Prezentacja znajduje się w oddzielnym pliku.

⁶ Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Fundusze inwestycyjne”. Prezentacja znajduje się w oddzielnym pliku.

Nr 5. Analiza ofert zakładu ubezpieczeń.

DODATKOWY SCENARIUSZ

	Opis
TEMAT LEKCJI	ANALIZA OFERTY ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ
CZAS REALIZACJI:	Jedna godzina lekcyjna - 45 minut
METODY PRACY	Pogadanka, elementy wykładu, prezentacja, dyskusja
FORMY PRACY	Praca w grupie,
ŚRODKI DYDAKTYCZNE:	Arkusze papieru, pisaki,
CEL OGÓLNY:	Zapoznanie uczniów/uczennic z kryteriami oceny warunków ubezpieczenia.
CELE SZCZEGÓŁOWE	<ul style="list-style-type: none">• Uczeń/uczennica zna zasady wyboru zakładu ubezpieczeń,• Uczeń/uczennica zna podstawową terminologię związaną z ubezpieczeniami gospodarczymi,• Uczeń/uczennica wie co należy wziąć pod uwagę oceniając ofertę zakładu ubezpieczeń
OCENIE PODLEGAĆ BĘDĄ:	<ul style="list-style-type: none">• aktywność ucznia/uczennicy na lekcji,• poprawność wykonywania zadań,• aktywność pracy w grupie.

PLAN LEKCJI

ETAPY	PROCEDURA	UWAGI METODYCZNE	INNE UWAGI
I	1. Nauczyciel/nauczycielka wyświetla i omawia prezentację Prezentacja pt.: „Analiza oferty zakładu ubezpieczeń” (Załącznik 1) 2. Podczas prezentacji zadaje uczniom/uczennicom pytania sondujące stopień zrozumienia omawianych kwestii.	Elementy wykładu, Prezentacja, Wykład wizualizowany, Dyskusja.	Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Analiza oferty zakładu ubezpieczeń” ⁷
II	1. Nauczyciel/nauczycielka podsumowuje lekcje i ocenia prace uczniów/uczennic na podstawie ich aktywności na lekcji.	Pogadanka	

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Analiza oferty zakładu ubezpieczeń”. Prezentacja znajduje się w oddzielnym pliku.

⁷ Załącznik 1. Prezentacja pt.: „Analiza oferty zakładu ubezpieczeń”. Prezentacja znajduje się w oddzielnym pliku.